

TRƯỜNG ĐẠI HỌC THƯƠNG MẠI

Chủ biên: TS. Vũ Xuân Dũng

Giáo trình

NHẬP MÔN TÀI CHÍNH - TIỀN TỆ

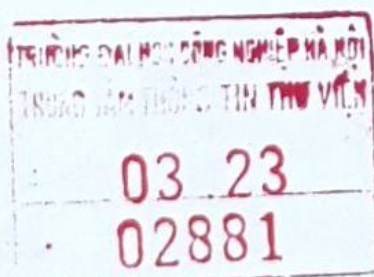

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ

TRƯỜNG ĐẠI HỌC THƯƠNG MẠI

BỘ MÔN TÀI CHÍNH DOANH NGHIỆP

Chủ biên: TS. Vũ Xuân Dũng

GIÁO TRÌNH

NHẬP MÔN

TÀI CHÍNH - TIỀN TỆ

Dương Thị Hoàn
Khoa: Q&KD

NHÀ XUẤT BẢN THỐNG KÊ
HÀ NỘI, 2012

LỜI NÓI ĐẦU

Lịch sử phát triển kinh tế - xã hội cho thấy tài chính và tiền tệ ngày càng giữ vị trí và vai trò quan trọng trong trật tự kinh tế của các quốc gia và của toàn thế giới. Tài chính và tiền tệ trở thành những dòng huyết mạch gắn kết, làm lưu hoạt và thúc đẩy sự phát triển mọi lĩnh vực của đời sống kinh tế - xã hội. Tuy nhiên, nếu sử dụng chúng không hợp lý thì cũng có thể trở thành tác nhân gây trì trệ và khủng hoảng kinh tế. Do đó, việc nghiên cứu các hiện tượng kinh tế - tài chính - tiền tệ để đúc rút thành những nền tảng lý thuyết nhằm soi tỏ thực tiễn và làm căn cứ định hướng sử dụng hợp lý các công cụ tài chính, tiền tệ đã trở thành nhu cầu cần thiết và không có giới hạn đối với các nhà nghiên cứu, các nhà hoạch định chính sách và đối với mọi chủ thể trong xã hội.

Với mong muốn có thể đáp ứng nhu cầu giảng dạy và học tập tại Trường Đại học Thương mại, tập thể giảng viên Bộ môn Tài chính doanh nghiệp, Khoa Tài chính - Ngân hàng đã tổ chức biên soạn và trân trọng giới thiệu cuốn **giáo trình Nhập môn Tài chính - Tiền tệ**. Trong lần biên soạn này, tập thể tác giả đã bám sát chương trình khung theo hướng dẫn của Bộ Giáo dục và Đào tạo để trình bày, giới thiệu những nguyên lý cơ bản trong lĩnh vực tài chính - tiền tệ, đồng thời cập nhật, bổ sung những kiến thức mới theo yêu cầu của sự hội nhập và phát triển kinh tế hiện nay ở Việt Nam.

Giáo trình Nhập môn Tài chính - Tiền tệ được xem là tài liệu cần thiết phục vụ cho việc nghiên cứu, giảng dạy của giảng viên và việc học tập của sinh viên thuộc các chuyên ngành đào tạo về kinh tế của Trường Đại học Thương mại như quản trị doanh nghiệp, kinh tế thương mại, kế toán, kiểm toán, tài chính, ngân hàng, thương mại điện tử,... Bên cạnh đó, giáo trình còn có thể làm tài liệu tham khảo cho các nhà nghiên cứu, quản lý và độc giả quan tâm.

Tham gia biên soạn giáo trình:

- Chủ biên: TS. Vũ Xuân Dũng
- Biên soạn chương 1: PGS, TS. Lê Thị Kim Nhung
- Biên soạn chương 2: Ths. Nguyễn Thùy Linh
- Biên soạn chương 3: TS. Vũ Xuân Dũng và Ths. Vũ Xuân Thùy
- Biên soạn chương 4: TS. Vũ Xuân Dũng
- Biên soạn chương 5: Ths. Nguyễn Thị Minh Hạnh
- Biên soạn chương 6: Ths. Nguyễn Thanh Huyền và CN. Đỗ Thị Diên
- Biên soạn chương 7: Ths. Nguyễn Thùy Linh và CN. Đỗ Thị Diên
- Biên soạn chương 8: Ths. Nguyễn Thanh Huyền và Ths. Lê Hà Trang
- Biên soạn chương 9: Ths. Nguyễn Thị Minh Hạnh và CN. Đỗ Thị Diên
- Biên soạn chương 10: GVC Trần Thanh Nghị
- Biên soạn chương 11: GVC Trần Thanh Nghị và Ths. Vũ Xuân Thùy
- Biên soạn chương 12: PGS, TS. Lê Thị Kim Nhung

Trong quá trình biên soạn, mặc dù tập thể tác giả đã có nhiều cố gắng, song do lĩnh vực tài chính - tiền tệ rất rộng lớn, luôn biến đổi phức tạp nên cuốn sách sẽ không thể tránh khỏi những khiếm khuyết nhất định. Tập thể tác giả rất mong nhận được các ý kiến phê bình, góp ý của độc giả để giúp cho lần tái bản sau của giáo trình sẽ được hoàn thiện hơn.

TẬP THỂ TÁC GIẢ

MỤC LỤC

	Trang
LỜI NÓI ĐẦU	3
Chương 1. NHỮNG VẤN ĐỀ CƠ BẢN VỀ TÀI CHÍNH	5
1.1. QUÁ TRÌNH HÌNH THÀNH VÀ PHÁT TRIỂN CỦA TÀI CHÍNH	5
1.2. BẢN CHẤT CỦA TÀI CHÍNH	8
1.2.1. Nội dung và đặc trưng của các quan hệ tài chính	8
1.2.2. Bản chất của tài chính	11
1.3. CHỨC NĂNG CỦA TÀI CHÍNH	14
1.3.1. Chức năng phân phối	14
1.3.2. Chức năng giám đốc	18
1.4. HỆ THỐNG TÀI CHÍNH	21
1.4.1. Khái niệm	21
1.4.2. Cấu trúc của hệ thống tài chính	22
Chương 2. NHỮNG VẤN ĐỀ CƠ BẢN VỀ TIỀN TỆ	31
2.1. LỊCH SỬ RA ĐỜI VÀ PHÁT TRIỂN CỦA TIỀN TỆ	31
2.1.1. Nguồn gốc ra đời và khái niệm tiền tệ	31
2.1.2. Các hình thái tiền tệ	35
2.2. CHỨC NĂNG VÀ VAI TRÒ CỦA TIỀN TỆ	41
2.2.1. Chức năng của tiền tệ	41
2.2.2. Vai trò của tiền tệ	47
2.3. CÁC CHẾ ĐỘ LƯU THÔNG TIỀN TỆ	48
2.3.1. Khái niệm và các yếu tố cơ bản cấu thành chế độ lưu thông tiền tệ	48
2.3.2. Các chế độ lưu thông tiền tệ	50

Chương 3. NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC	55
3.1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC	55
3.1.1. Khái niệm	55
3.1.2. Đặc điểm	57
3.1.3. Vai trò của Ngân sách Nhà nước	59
3.2. THU NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC	64
3.2.1. Khái niệm, đặc điểm thu Ngân sách Nhà nước	64
3.2.2. Phân loại thu Ngân sách Nhà nước	65
3.2.3. Các yếu tố ảnh hưởng đến thu Ngân sách Nhà nước	74
3.2.4. Các nguyên tắc thiết lập hệ thống thu Ngân sách Nhà nước	76
3.3. CHI NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC	78
3.3.1. Khái niệm, đặc điểm của chi Ngân sách Nhà nước	78
3.3.2. Phân loại chi Ngân sách Nhà nước	80
3.3.3. Các nhân tố ảnh hưởng đến chi Ngân sách Nhà nước	83
3.3.4. Các nguyên tắc tổ chức chi Ngân sách Nhà nước	85
3.4. BỘI CHI VÀ CÂN ĐỐI NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC	87
3.4.1. Khái niệm và các loại bội chi Ngân sách Nhà nước	87
3.4.2. Giải quyết bội chi và cân đối Ngân sách Nhà nước	89
3.5. HỆ THỐNG NGÂN SÁCH VÀ PHÂN CẤP QUẢN LÝ NGÂN SÁCH NHÀ NƯỚC	91
3.5.1. Hệ thống ngân sách nhà nước	91
3.5.2. Phân cấp quản lý ngân sách nhà nước	95
Chương 4. TÀI CHÍNH DOANH NGHIỆP	100
4.1. KHÁI NIỆM, ĐẶC ĐIỂM VÀ VAI TRÒ CỦA TÀI CHÍNH DOANH NGHIỆP	100
4.1.1. Khái niệm	100
4.1.2. Đặc điểm	103
4.1.3. Vai trò của tài chính doanh nghiệp	106

4.2. CÁC NỘI DUNG CƠ BẢN CỦA TÀI CHÍNH DOANH NGHIỆP	109
4.2.1. Vốn kinh doanh	109
4.2.2. Nguồn vốn kinh doanh	121
4.2.3. Chi phí kinh doanh và giá thành sản phẩm	126
4.2.4. Doanh thu, thu nhập khác và lợi nhuận	133
Chương 5. BẢO HIỂM	138
5.1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ BẢO HIỂM	138
5.1.1. Sự cần thiết khách quan của bảo hiểm trong nền kinh tế	318
5.1.2. Các hình thức bảo hiểm	141
5.1.3. Đặc điểm của bảo hiểm	143
5.1.4. Vai trò của bảo hiểm trong nền kinh tế	144
5.2. BẢO HIỂM THƯƠNG MẠI	146
5.2.1. Khái niệm	146
5.2.2. Nguyên tắc hoạt động của bảo hiểm thương mại	147
5.2.3. Các yếu tố cơ bản của hợp đồng bảo hiểm thương mại	148
5.2.4. Phân loại bảo hiểm thương mại	150
5.2.5. Hoạt động bảo hiểm thương mại ở Việt Nam	152
5.3. BẢO HIỂM XÃ HỘI	153
5.3.1. Khái niệm	153
5.3.2. Nguyên tắc hoạt động của bảo hiểm xã hội	154
5.3.3. Đối tượng và các chế độ bảo hiểm xã hội	155
5.3.4. Cơ chế hình thành và sử dụng quỹ bảo hiểm xã hội	156
5.3.5. Hoạt động của BHXH ở Việt Nam	159
Chương 6. TÍN DỤNG	163
1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ TÍN DỤNG	163
6.1.1. Sự ra đời và phát triển của tín dụng	163
6.1.2. Khái niệm và đặc điểm của tín dụng	166
6.1.3. Phân loại tín dụng	168
6.1.4. Vai trò của tín dụng	171

6.2. LÃI SUẤT TÍN DỤNG	175
6.2.1. Khái niệm về lãi suất tín dụng	175
6.2.2. Phân loại lãi suất tín dụng	176
6.2.3. Các yếu tố ảnh hưởng đến lãi suất tín dụng	180
6.3. CÁC HÌNH THỨC TÍN DỤNG CHỦ YẾU TRONG NỀN KINH TẾ THỊ TRƯỜNG	183
6.3.1. Tín dụng thương mại	183
6.3.2. Tín dụng ngân hàng	187
6.3.3. Tín dụng Nhà nước	190
6.3.4. Thuê tài chính	191
 Chương 7. CUNG - CẦU TIỀN TỆ VÀ LẠM PHÁT	194
7.1. CUNG - CẦU TIỀN TỆ	194
7.1.1. Các khối tiền trong lưu thông	194
7.1.2. Nhu cầu tiền trong nền kinh tế	199
7.1.3. Cung tiền cho lưu thông	200
7.1.4. Một số lý thuyết về tiền tệ	201
7.2. LẠM PHÁT	205
7.2.1. Khái niệm và các mức độ lạm phát	205
7.2.2. Nguyên nhân chủ yếu dẫn đến hiện tượng lạm phát trong nền kinh tế	209
7.2.3. Ảnh hưởng của lạm phát đối với nền kinh tế - xã hội	210
7.2.4. Các biện pháp kiểm soát lạm phát	212
7.3. THIẾU PHÁT	214
7.3.1. Khái niệm	214
7.3.2. Nguyên nhân của thiếu phát	214
7.3.3. Ảnh hưởng của thiếu phát đến nền kinh tế - xã hội	215
7.3.4. Các biện pháp ổn định tiền tệ trong điều kiện thiếu phát	216

Chương 8. CÁC TỔ CHỨC TÀI CHÍNH TRUNG GIAN 219

8.1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ TỔ CHỨC TÀI CHÍNH TRUNG GIAN 219

8.1.1. Khái niệm và đặc điểm của các tổ chức tài chính trung gian 219

8.1.2. Phân loại các tổ chức tài chính trung gian: 223

8.1.3. Chức năng và vai trò của các tổ chức tài chính trung gian trong nền kinh tế thị trường 226

8.2. MỘT SỐ TỔ CHỨC TÀI CHÍNH TRUNG GIAN CHỦ YẾU TRONG NỀN KINH TẾ 232

8.2.1. Ngân hàng 232

8.2.2. Các tổ chức tài chính phi ngân hàng 232

Chương 9. HỆ THỐNG NGÂN HÀNG 242

9.1. QUÁ TRÌNH RA ĐỜI VÀ PHÁT TRIỂN CỦA HỆ THỐNG NGÂN HÀNG 242

9.1.1. Lịch sử ra đời của ngân hàng 242

9.1.2. Quá trình phát triển của hệ thống ngân hàng trên thế giới 243

9.1.3. Sự ra đời và phát triển của hệ thống ngân hàng ở Việt Nam 246

9.2. NGÂN HÀNG THƯƠNG MẠI 248

9.2.1. Chức năng và vai trò của ngân hàng thương mại 248

9.2.2. Phân loại ngân hàng thương mại 255

9.2.3. Các hoạt động kinh doanh của ngân hàng thương mại 256

9.3. NGÂN HÀNG TRUNG ƯƠNG 263

9.3.1. Mô hình tổ chức Ngân hàng Trung ương 263

9.3.2. Chức năng và vai trò của Ngân hàng Trung ương 266

9.3.3. Chính sách tiền tệ của Ngân hàng Trung ương 276

Chương 10. THỊ TRƯỜNG TÀI CHÍNH 290

10.1. CÁC VẤN ĐỀ CHUNG VỀ THỊ TRƯỜNG TÀI CHÍNH 290

10.1.1. Khái niệm 290

10.1.2. Các đặc trưng cơ bản của TTTC 291

10.1.3. Phân loại thị trường tài chính	292
10.1.4. Các chủ thể tham gia thị tài chính	296
10.1.5. Chức năng và vai trò của thị trường	297
10.2. THỊ TRƯỜNG TIỀN TỆ	302
10.2.1. Khái niệm và đặc điểm của thị trường tiền tệ	302
10.2.2. Cấu trúc của thị trường tiền tệ	303
10.2.3. Các công cụ lưu thông trên thị trường tiền tệ	303
10.3. THỊ TRƯỜNG VỐN	305
10.3.1. Khái niệm và đặc điểm của trường vốn	305
10.3.2. Cấu trúc của thị trường vốn	305
10.3.3. Các công cụ chủ yếu lưu thông trên thị trường vốn	308
Chương 11. TÀI CHÍNH QUỐC TẾ	314
11.1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG VỀ TÀI CHÍNH QUỐC TẾ	314
11.1.1. Cơ sở hình thành và phát triển của tài chính quốc tế	314
11.1.2. Những đặc trưng cơ bản của tài chính quốc tế	318
11.1.3. Vai trò của tài chính quốc tế	319
11.2. CÁC QUAN HỆ TÀI CHÍNH QUỐC TẾ CHỦ YẾU	321
11.2.1. Đầu tư trực tiếp quốc tế của các tổ chức kinh tế.	321
11.2.2. Đầu tư gián tiếp quốc tế	326
11.2.3 Viện trợ quốc tế không hoàn lại	330
11.3. MỘT SỐ TỔ CHỨC TÀI CHÍNH QUỐC TẾ	331
11.3.1. Quỹ tiền tệ quốc tế- IMF (International Monetary Fund)	332
11.3.2. Ngân hàng thế giới-WB (World Bank)	336
11.3.3. Ngân hàng phát triển châu á (Asian Development Bank - ADB)	338
11.4. TỶ GIÁ HỐI ĐOẠI VÀ CÁN CÂN THANH TOÁN QUỐC TẾ	339
11.4.1. Tỷ giá hối đoái	339
11.4.2. Cán cân thanh toán quốc tế	349

Chương 12. CHÍNH SÁCH TÀI CHÍNH QUỐC GIA	357
12.1. NHỮNG VẤN ĐỀ CHUNG CỦA CHÍNH SÁCH TÀI CHÍNH QUỐC GIA	357
12.1.1. Khái niệm và đặc điểm của chính sách tài chính quốc gia	357
12.1.2. Mục tiêu của chính sách tài chính quốc gia	359
12.1.3. Quan điểm xây dựng chính sách tài chính quốc gia	360
12.2. NỘI DUNG CƠ BẢN CỦA CHÍNH SÁCH TÀI CHÍNH QUỐC GIA	361
12.2.1. Chính sách khai thác, huy động và phát triển nguồn lực tài chính	361
12.2.2. Chính sách phân phối và sử dụng có hiệu quả các nguồn lực tài chính	362
12.2.3. Chính sách tiền tệ	363
12.2.4. Chính sách tài chính doanh nghiệp	363
12.2.5. Chính sách giám sát tài chính-tiền tệ	364
12.2.6. Chính sách phát triển thị trường tài chính và hội nhập tài chính quốc tế	365
12.3. NỘI DUNG CƠ BẢN CỦA CHIẾN LƯỢC TÀI CHÍNH VIỆT NAM GIAI ĐOẠN 2011 - 2020	367
12.3.1. Quan điểm của Chiến lược tài chính Việt Nam giai đoạn 2011 - 2020	368
12.3.2. Mục tiêu	369
12.3.3. Định hướng chiến lược tài chính quốc gia giai đoạn 2011 - 2020	371
12.3.4. Các giải pháp chiến lược tài chính quốc gia giai đoạn 2011 - 2020	374
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	383